

B
20
K.2

99 Re

D. d. 50

000

Gesch. et Geogr.
~~XII~~. 84. X. $\frac{4}{2}$

COMMENTATIO ACADEMICA
 DE
 HABITV RELIGIONIS
 AD GENTES
 AVCTORE
 D. PHILIPPO CAROLO
 L. B. DE KNIGGE

S. R. I. EQVITE
 DOMINO IN BREDENBECK, PATTENSEN;
 LEVESTE ET THALE.

GOTTINGAE
 TYPIS JOANNIS PETRI SCHMIDII
 MDCCXLVII.

COMMENTATIO ACADEMICA
DE
HABITU RELIGIONIS
AD GENTES
AVCTORE
PHILIPPO CAROLO
LEHNIGGE

MDCCCLXXXIII
DORNO IN BREITENBURG, HASTENBERG
LITHE ET TRALE

PHILIPPUS CAROLUS LEHNIGGE
DORNO IN BREITENBURG, HASTENBERG
LITHE ET TRALE

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

DOMINO

GERLACO ADOLPHO

L.B. DE MVNCHHAVSEN

DYNASTAE IN STRAVSFVRTH CETERA

AVGVSTISSIMI M. BRITANNIAE REGIS

A CONSILIIS REGENDI ELECTORATVS BRVN-

SVICO-LVNEBVRGENSIS INTIMIS,

STATVS MINISTRO

ET

MAGNO PER CELLENSEM DVCATVM

ADVOCATO

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO

SACRVM.

INSTITVTIONVM
AVGVSTISSIMI M. BRITANNIAE REGIS
GEORGII SECVNDI ELECTORIS PALATINI
SACRORVM

ILLVSTRISSIME ET EXCELLENTISSIME
DOMINE,

TIBI

Patere, quae singularis TVA comitas est, Domine Gratiofissime, ut
studiorum meorum primitias ad TE deferam atque TIBI sacras fa-
ciam. Quod dum exsequor, non utar occasione commoda, maxima, quibus
fulges eruditionis & ingenii lumina commemorandi, hac ratione ductus,
quod illa quisqua versum radios coruscans dimittunt. Nec hos mihi sumam ve
ea, quae multos per annos in toga foris in Legationibus quam maxime ar-
duis, cuius rei ipse nuper Francofurti spectator fui, & domi pro Salute Pa-
triae limatissimo iudicio, providentia mirabili, summa agendi solertia &
incredibili veri laboris patientia feliciter gessisti, suis & veris laudibus
prose.

prosequar. Nam illa illustriore loco posita sunt, quam ut ea ignorari ab illis possint, qui rerum publice gestarum ignari non sunt, nec in patria peregrinantur atque adeo encomiis indigeant. Accedit quod meam in dicendo infantiam illa longe superant, quae ab eloquentissimis minus digne praedicari possunt. Nihil igitur mihi est reliquum, nisi munusculo leui quidem illo, at obsequio affectuque non leui TIBI oblato, obseruantiam & gratum animum testatum faciam. Desino in votis non fucatis pro prosperitate & incolumitate T V A, quae dum facio, compendium votorum pro felicitate Reipublicae facere, mihi videor

TIBI
ILLVSTRISIME ET EXCELLEN-
TISSIME DOMINE,

Scribendam
haec Gottingae
D. 22. Augusti
clōlcccxlvii.

obsequentissimus Cultor

D. PHILIPPVS CAROLVS L. B. DE KNIGGE.

P R A E F A M E N.

Vt diuersa sunt hominum in DEO colendo Studia: ita notabilis & multiplex est sententiarum varietas de eo, quod circa religionem pro iusto, iniustoque haberi queat. Longa est series contentionum inter Imperium & Sacerdotium, de quibus magni illi Viri, P E T R V S D E M A R C A in libro de concordia sacerdotii & imperii & C H R I S T I A N V S T H O M A S I V S in Historia contentionis inter Imperium & sacerdotium erudite & copiose exposuerunt. Docendum est religionem, praestantissimum D E I donum, ignorantia iuris naturalis, ambitione hominum & dominandi libidine in materiam litis, dissidiorum, pugnarum & bellorum nefandotum potuisse conuerti. Hinc grauissima extitit querela:

Tantum Religio potuit suadere malorum.

& alia illi affinis:

Tantaene animis coelestibus irae?

Ferrea sit oportet, quem non moueat miseranda facies generis humani, instrumento pacis & socialitatis intemperanter abutentis. Quanta clade & calamitate, ASIAM, AFRICAM, EVROPAM & AMERICAM rot seculis ignoratam ac vix detectam religionis praetextus afflixerit, quotus quisque est qui ignoret? Studium igitur & opera eorum, qui de religione, modo & certis finibus circumscribenda, laborarunt, tam sunt laudanda, vt quae maxime. In his laude sua defraudandus non est S A M V E L L. B. D E P V F F E N D O R F F, qui *habitu religionis*

ad

ad Statum nobis praesentare anhius est. Reliquit ille aliis, profine,
quem docto libello praesituerat, *habitum religionis ad gentes*. Eius
exemplo excitatus constitui ego nonnulla hac de re commentari.
Quod dum facio, vereor, ne quis mihi HORATIANVM istud oc-
cinat:

*Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
Viribus.*

& ad aurem insurreret, quod olim ATHENIS grauius ille Senex
per scalas ascendens de se profatus est, *Magnum spirare, parum posse*.
Sed *homini iuueni* paratior, quam alii, est excusatio, cum *sat sit in
magnis voluisse* aliquid. Hac spe fretus primitias studiorum meorum
Academicorum in publicum proferre nullus dubitavi.

Scribebam haec Göttingae, D. 22. August,

C1010CCXLVII.

CAPVT PRIMVM.
DE
RELIGIONE ET IVRIBVS HOMINVM
CVM EA CONNEXIS IN PRIMIS IN
STATV NATVRALI.

§. I.

Religio nobis est determinatus Deum colendi modus, Deum vero colere dicitur is qui certas suscipit actiones liberas solius Dei causa, hoc est dicere, quia Deum eiusque opera agnoscit. Cum igitur motiuum sit ratio sufficiens actionis, consequens est, ut cultus diuinus sit complexus actionum liberarum, ad quas per motiua, a Deo eiusque operibus repetita determinamur. (a)

Ostenditur
quid sit religio & cultus
diuinus.

(a) Vide PERILLVSTREM L. B. DE WOLFF Pag. II. Sect. II. Theol. Natural. §. 512. & JAC. CARPOV. in Theol. revelata dogmatica P. I. §. 61.

A

§. II.

§. II.

Obligatio ad
cultum diu-
inum est vni-
versalis.

Obligantur ad unum omnes homines ad cultum diuinum in omnibus a-
ctionibus. Homo per ipsam essentiam & naturam obstringitur, vt actio-
nes suas omnes per motiua ab attributis diuinis repetita determinet, (a)

In hoc cultus diuinus est situs (§. I.) ideo homo ad cultum di-
uinum in omnibus actionibus obligatus est. Naturam & essentiam hu-
manam omnibus hominibus communem esse nemo est, qui non intelli-
gat. Obligatio igitur ortum trahens, ex essentia & natura humana, vni-
versalis est. (b) Quam ob rem dubium non est quin homines ad vnum
omnes obligentur ad cultum diuinum in omnibus actionibus.

(a) PER ILL. WOLFFII Phil. pract. Univ. P. I. §. 151.

(b) vid. WOLFFII I. N. P. I. §. 2. & §. 22.

§. III.

Ad religio-
nem homi-
nes obligan-
tur.

Cum religio nihil aliud sit quam determinatus Deum colendi mo-
dus (§. I.) consequens est vt singuli ad religionem obligentur homines.

§. IV.

Fundamen-
tum diuifio-
nis religio-
nis.

Actiones liberae quas generatim & speciatim Dei causa suscipimus
aut intra animam terminantur, aut per corpus foras dantur. Illae inter-
nae, hae externae appellari solent.

§. V.

Religio in-
terna.

Religio interna est complexus actionum internarum earundemque
liberarum quas Dei causa suscipimus.

§. VI.

§. VI.

Religionis externae nobis nomine venit, complexus actionum exter- Er Religio
narum earundemque liberarum quas solius Dei causa suscipimus. externa quid.

§. VII.

Ad religionem tam internam quam externam omnes homines obli- Ad religio-
gantur. Datur obligatio qua singuli homines in actionibus omnibus ten- nem tam in-
nentur ad Deum colendum. (§. 2.) Actiones partim externae partim in- ternam quam
ternae sunt (§. 4.) Iam vero religio est determinatus Deum colendi externam ho-
modus (§. 1.) & dicitur interna quae in actionibus internis, externa mines obli-
quae in actionibus externis, consistit. Qua de causa homines ad unum gantur.
omnes ad religionem tam internam quam externam obligantur. Acce-
dit quod religio externa in iis actibus consistit, qui propter actiones
internas ad Dei cultum existunt. Maior est perfectio in actionibus hu-
manis, si externae cum internis conspirant. Proinde cum perfectioni no-
strae inprimis maiori studendum (a) sit, cultus diuinus externus a cultu
interno seiungendus non est.

(a) §. 10. & 12. Philos. moral. WOLFFII.

§. VIII.

Omnibus & singulis hominibus incumbit obligatio ad cognitionem Dei. Et ad cog-
Obligantur omnes homines ad cultum diuinum. (§. 2.) Deum vero gnitionem Dei.
colere nobis datum non est nisi ipsum cognoscamus (§. 1.) In instru-
mentis igitur vel mediis Deum colendi praeprimis cognitio Dei annu-
meranda est. (a) Obligatio ad finem secum fert obligationem ad media.
Etenim qui ad finem obligat finem velle censendus est. Qui vult finem

A 2

etiam

etiam media velit necesse est. (b) Hinc dubitare nequit, omnibus & singulis hominibus incumbere obligationem ad Deum cognoscendum.

(a) §. 937. Ontol. WOLFFII.

(b) §. 941. l. c.

§. IX.

Veram non
falsam.

Cum error sit Imperfectio animae nostrae, veritatis vero cognitio ad eius perfectiones spectet, (*per principia Psychologica*) & natura duce nos obligemur ad perfectionem status nostri atque aliorum (a) consequens est vt *non obligemur ad cognitionem Dei falsam sed potius ad veram.*

(a) Philosoph. Praef. Vniuers. WOLFFII P. I. §. 152. & 223.

§. X.

Religio est
vel vera vel
falsa.

Vt nunc sunt homines, dubium non est quin *cognitio Dei partim vera partim falsa* sit. Quemadmodum vero cognitioni Dei superstruitur cultus diuinus (§. 1.) &, quod consequens religio (§. ead.) ita ad intelligendum facile, *religionem vel veram vel falsam* esse, nec obsecurum iam erit *quid sit vera quid falsa religio.*

§. XI.

Nemo dei i-
gnorans reli-
gioni adiungi
debet.

Nemo Dei ignoraus religioni adiungi debet. Quicumque in Dei ignoratione versatur, is ipsum colere nequit (§. 1.) Religio vero est modus determinatus colendi Deum. (§. ead.) Fieri igitur non potest, vt quis religioni adiungatur qui Deum ignorat. Sed ad impossibile non datur obligatio. (a) Quam ob rem, cum debitum sit ad quod faciendum

dum aliquis obligatur, (b) nemo Dei ignorans religioni adiungi debet. (c)

- (a) Philos. pract. vniuers. WOLFFII P. I. §. 207.
 (b) DARIESI Institutiones Jurisprud. vniuersalis §. 156.
 (c) Contententem habemus, GERHARDVM NOODTIVM in Dissert. IV. de Religione ab Imperio Jure Gentium libera p. 784. ex editioni opp. Lugd. Bat. 1713.

§. XII.

Ad religionem siue internam siue externam aliquem cogere minus par est. Religio imprimis interna redit ad Dei eiusque operum cognitionem (§. I. & 4.) Agnitio Dei pendet ab intellectu. (*per principia Psychologica.*) Intellectus vero coactionis nescius est. (*per eadem principia.*) Quare ad religionem internam nulla datur coactio. Jus respondet obligationi; idcirco ad religionem internam aliquem cogere haud par est. *Quod erat unum.*

Religio externa internam tanquam comes consequitur & sine illa nulla est. (§. 7.) Jam vero ad religionem internam ut quis cogatur ius nullum est. *Per probata membri primi:* Quo circa quoque neminem ad religionem cogere externam par est. *Quod erat alterum.*

Potest idem hac etiam ratione comprobari. Obligatio ad religionem est eadem atque illa qua tenemur ad cultum diuinum. (§. I.) Cultus vero diuinus consistit in actionibus liberis. (§. ead.) Actiones liberae pendunt a voluntate hominum libera. Voluntas ista cogi nullo modo potest. (a) Quamobrem ad religionem, qua pendet a voluntate hominum libera nemo cogi potest & quod reliquum est non debet.

(a) vid. WOLFFII Psychol. Empirica §. 927.

§. XIII.

Nec ad illud
vt quis in re-
ligione ma-
neat eide-
que per o-
mnia consen-
tiant.

Nemo cogi potest vt in electa religione maneat eidemque per omnia consentiat. Fieri potest, vt quis cognitionem quam de Deo atque eius operibus animo inibit, vel in melius vel in deterius mutet. In vtroque casu ipsius religio mutabitur, (§. 1.) Cum igitur religio coactionis nescia sit (§. 12.) fieri non potest, vt vi adigatur ad religionem, qua Deo in praesenti obstrictus est vel esse sibi videtur mutandam. Non igitur cogi potest vt in religione semel electa per maneat. *Quod erat primum.* Fieri itidem potest de coetere, ut quis cuidam determinato Deum colendi modo consentiat, in quibusdam vero ab illo discidium faciat. Hoc in casu non per omnia eidem & quod consequens est (§. 1.) religioni consentiet. Pendet is animi status a cognitione & quod consentaneum est ab intellectu ipsius, (*per principia Psychologica.*) Intellectus vero (*per eadem*) coactioni obnoxius non est. Ergo nemo cogi potest ut religioni electae per omnia consentiat. *Quod erat alterum.* (a)

(a) Et hac in thesi idem quem laudauimus NOODTIVS nobis suffragatur. I. c.

§. XIV.

Ad falsam re-
ligionem cogi
nemo cogi po-
test.

Hominem ad falsam religionem cogere iure nullo possumus. Ad falsam Dei cognitionem nulla datur obligatio. (§. 9.) Cognitioni Dei inaedificatur religio. (§. 1.) Nemo igitur per naturam obligatur nec obligari ab homine potest propter immutabilitatem obligationis naturalis, vt falsam amplectatur religionem. Sine obligatione nullum datur Jus. (a) Quae cum ita sint iure nullo homo ad religionem falsam cogi potest.

(a) WOLFFII I. N. P. I. §. 1.

§. XV.

§. XV.

Homo in statu naturali obligari non potest ut patiatur perfectionem ab alio promoueri suam. In statu naturali qui idem est atque status originarius, permittendum est, vnusquisque in determinandis actionibus suis, suum potius quam alterius sequatur iudicium, dummodo contra ius tuum nihil faciat. (a) Fac hominem pati debere ut perfectio ipsius promoueatur, tum iudicium suum ad iudicium alterius attemperare debet. Id quod dicto repugnat. Non facit contra ius alterius qui suam perfectionem ab altero promoueri non vult. Hoc enim ex ipsius arbitrio pendet, num perfectio illa cui promouenda alter studet, ipsi sit congrua nec ne. Qua de re homo in statu naturali obligari non potest, ut patiatur perfectionem suam ab alio promoueri.

Non tenetur homo ut patiat in statu naturali suam perfectionem promoueri.

(a) WOLFFII I. N. P. I. §. 156.

§. XVI.

Homines igitur in statu naturali obligari non possunt ut religio ipsorum emendetur. & religionem emendari.

§. XVII.

Facessant igitur rationes hominum moleste sedulorum, qui hoc praetextu prurimum obtrudendi religionem aliis excusatum volunt, quod versentur in eo, ut aliorum perfectionem promoucant. Religio est res merae facultatis, de qua alius arbitrato suo nihil nobis praefinire potest.

§. XVIII.

In statu ciuili nemo ad religionem cogi potest. In statu ciuili homines sunt sub Imperio ciuili. Imperium vero ciuile instructum est a Jure cogendi In statu ciuili non datur coactio ad religionem.

cogendi alios atque sine illo nullum est. (a) Ad religionem vero non datur coactio. (§. 12.) Haec cum ita se habeant in statu civili quoque nemo ad religionem cogi potest.

(a) §. 672, Inst. Iur. vniuers. D ARIESII.

§. XIX.

Nec ad id vt maneat in religione electa, vel eidem per omnia consentiat aut religionem falsam amplectatur, Assertioni huic congruum est vt nemo quoque in statu civili possit vt in religione semel electa maneat, eidemque per omnia consentiat (§. 13.) multo minus vero vt ad religionem falsam accedat. (§. 14.)

§. XX.

Daæ sunt viae, quibus insistentes ad cognitionem Dei peruenire licet, altera ratio, altera immediata Dei patefactio. Quod hic sumimus, abunde probatur, partim ex scriptis eorum, qui theologiam naturalem non transiderunt solum sed & demonstrarunt; partim ex laboribus eorum, qui pro veritate religionis reuelatae propugnarunt.

§. XXI.

Definitio religionis naturalis & reuelatae. Religio naturalis est ista quae principiis rationis superstruitur, Reuelata vero religio quae immediatae reuelationi diuinae innititur.

§. XXII.

Obligatio ad religionem naturalem & reuelatam. Ad religionem naturalem & reuelatam obligatio hominibus incumbit. Omnes homines ad religionem veram quaerendam obligantur. (§. 3. & 10.) Religio naturalis nobis dicta est illa quae rationis principiis innititur. (§. 21.) Ea quae rationis principiis, legitimo concludendi modo superstruuntur, illa

illa demonstrantur. (a) Quidquid vero demonstratur illud omnino verum habetur. (b) Nobis dubium non videtur in libris eorum, qui theologiam naturalem tractarunt vel de religione naturali scripserunt eiusmodi extare demonstrationes. Quamobrem obligantur homines ad religionem naturalem. *Quod erat prius.*

Inter omnes gentes etiam immanitate barbaras communis sermo est de reuelationibus hominibus diuinitus datis. Obligamur ad vnum omnes, ad Dei cognitionem. (§. 8.) Quamobrem praetermittendum non est, vt de veritate reuelationum disquiramus. Inuenta ea atque perspecta admittere debemus religionem quae istiusmodi immediatis reuelationibus inaedificatur. Apellamus vero illam reuelatam. (§. 21.) Qua de causa homines quoque ad religionem reuelatam obstricti sunt. *Id quod erat posterius.*

(a) vid. DARIESI logica §. 146.

(b) ibidem IDEM §. 147.

§. XXIII.

Cum ea quae generatim de religione diximus, speciatim quoque Applicantar in religionem naturalem & reuelatam conuenire debeant, consequens est, vt *utrique nemo ignorans adiungatur (§. 11.) neque ad alterutram amplectendam aliquis cogatur. (§. 12.) Siue in statu naturali (§. 16.) siue in statu civili (§. 18.) sit constitutus, aut vi adigatur, quo in religione semel electa permaneat, & eidem per omnia consentiat.*

§. XXIV.

Quae diximus de immunitate religionis reuelatae ab omni coactione, illa sacris litteris consona esse, nihil habet dubitationis. Ne falcem

B

vero

vero in alienam messem immittere videamur, ablegamus Lectorem ad ea quae eleganter & docte, hoc est pro more suo disputavit Vir illustris & summe venerabilis MOSHEMIVS (a) qui ea dispunxit, quae ex sacris litteris imprimis V. T. solent opponi, atque ostendit, antiquissimos Patres a caede haereticorum abhorruisse. (b) In his ab initio quoque fuit AUGUSTINVS magni in ecclesia nominis Doctor, cuius haec verba leguntur: (c) *Neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos habeamus, quos apertos haereticos noueramus.* Dolendum tamen ipsum profeta sententiam mutasse, eiusque auctoritate poenas haereticorum probatas esse. (d) Laudat AMMIANVS MARCELLINVS (e) *Valentinianum Seniore Imperatorem quod inter religionum diuersitates medius stetit, nec quemquam inquietauit, neque ut hoc coleretur imperavit aut illud.* Ipse Imperator dixit: (f) *Testes sunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibisset colendi libera facultas data est.* Quamuis dissentendum non est, illum sibi parum deinceps constituisse.

(a) In differrat. de poenis haereticorum aduersus JAVORSKIUM §. 19. sequent.

(b) IDEM eadem §. 32. seq.

(c) in Epist. 97. T. II. opp.

(d) HENRICVS NORISIVS Cardinalis in historia Donatiana Opp. T. IV. Veronae 1732. edit. P. II. C. IX.

(e) Lib. XXX. c. IX.

(f) L. IX. Cod. Theod. de Maleficis & Mathematicis.

§. XXV.

Nemo de religione pacisci potest sua. Nemo potestatem mentis suae Non possu-
habet, id quod duce experientia & ex principiis Psychologicis cogno- mus de reli-
scere licet. Ad mentem vel cognitionem Dei redit cultus diuinus, gione pacisci
nostra.

(§. 1.) Nemo igitur habet potestatem in religionem suam. De eo
pacisci non possumus quod in nostra potestate non est. Ergo de reli-
gione nemo pacisci potest.

§. XXVI.

Errant ergo qui sibi & aliis persuadent per pactum transferri in ali- Nec aliis per
um ius posse, disponendi de religione nostra pro arbitrato suo. pactum ius
nancisci in
illam.

§. XXVII.

Dissensus in religione non est laesio alterius. Qui a nobis in reli- Dissentiens
gionis negotio dissidet, is nihil facit quo status noster siue internus si- in religione
ue externus imperfectior redditur. (a) Quam ob causam dissensus in re- alteram si-
laedit.
ligione non est laesio alterius,

(a) vid. WOLFFII I. N. P. I. §. 669.

§. XXVIII.

Ex laesione alterius existit Jus puniendi. (a) Dissensus in reli- Inde non ex-
gione non est laesio. (§. anteced.) Ideo propter laesionem in religione- ilit Jus pu-
nendi.
nemo est puniendus.

(a) l. c. §. 106.

§. XXIX.

Alios ad religionem adducere obligamur.

Obligantur homines, ut & alios ad religionem veram manu-ducant.

Obligantur homines omnes ad religionem. (§. 7.) Id ipsum ad quod obligamur, intuitu nostrum non est nisi perfectio status nostri siue interni siue externi. (a) Sed nostrarum quoque partium est aliorum statum perficere. (b) Ergo obligantur homines ut & alios ad religionem veram quasi manu-ducant.

(a) WOLFFII Philof. moral. C. I, §. 12.

(b) per citatum locum.

§. XXX.

Quousque hac in re progrediendum sit.

Quousque hac in re progredi liceat iam apparet. Nec illud obsecrum est, in statu naturali homines non perfecte obligari, ut patiantur apud ipsos religionem introduci, (§. 15. & 16.) Quae diximus, tam ad religionem naturalem quam reuelatam spectare, vel nobis tacentibus intelligitur.

§. XXXI.

Consensus in religione quaerendus est.

Opera hominibus danda est ut ad consensum in religione perueniant.

Experientia magistra atque historia ecclesiastica teste constat, in religione dissensum magnarum turbarum causam fuisse, atque haud raro publicam quietem labefactasse. Qui vel per transennam res in Ecclesia gestas adspiciunt, dicto facile fidem adhibent. Nec desunt rationes, quae hoc planum faciunt. Si quis ultra verba est deuotus Dei numini, is in

eo,

eo, qui ab ipso in religione dissidet, inuenit, quod displiceat. Ab eo, quod displicet in actionibus, homines facile ad odium personale progrediuntur. Odium esse fontem laesionum probatu proclive est. (a) Diversitas ergo religionum fontem laesionum aperit. Securitas est status in quo periculum laesionis metuendum non est. (b) Istiusmodi status ad perfectionem hominum spectat. Quare obligamur ad securitatem nostram quaerendam. Obligatiōi isti responderet alia, haec scilicet ut operam demus, qua ad consensum religionis peruenire licet.

(a) WOLFFII Psycholog. Empirica §. 671.

(b) vid. DARIUSII Instit. Jurispr. Vniuers. §. 39.

§. XXXII.

Quemadmodum vero ad religionem non datur coactio. (§. 12.) Ideo motiua & religio in eo consistit, quod adsint motiua a Deo eiusque operibus ad religionem desumpta; (§. 1.) ita nihil est reliquum nisi ut motiua aliis ad religionem suppeditemus nostram.

§. XXXIII.

Religio quae nocet felicitati hominum, falsa est, siue illa habeatur pro naturali siue pro reuelata. Religio quae nocet felicitati hominum, repugnat perfectioni ipsorum. Istiusmodi veris principiis rationis inniti nullo modo potest, utpote quae quod semel atque iterum diximus tendunt ad perfectionem hominum. Non est igitur vera religio naturalis quae cum felicitate hominum minus conuenit. (§. 21.) *Quod erat primum.*

Religio quae nocet falsā, tam naturalis quam reuelata.

Fac religionem reuelatam non conuenire cum hominum felicitate, illa itidem perfectioni ipsius obstat. Religio reuelata, utpote diuinæ reuelationi superstructa (§. 21.) Deum auctorem agnoscit. Deus hominum amans (a) non potest non hominum felicitatem velle. (b) Fieri igitur non potest, ut ab ipso proficiatur reuelatio quæ felicitati hominum detrimento sit. Pro falsâ igitur habenda est religio reuelata quæ noceat felicitati hominum. *Quod erat alterum.*

(a) P. I. §. 705. Theol. Natur WOLFFII.

(b) §. 706. ibidem.

§. XXXIV.

Datur Jus cogendi alterum ne religione aduersus felicitatem nostram abutatur.

Datur Jus cogendi homines, ne sub praetextu religionis quid faciant, quod felicitati nostrae obstat. Habemus ius perfectum non patiendi, ut quis contra perfectionem nostri status aliquid suscipiat. (a) Cum iure perfecto ius cogendi alterum cohaeret. (b) Quam ob causam habemus Jus cogendi alterum, ne quid faciat quod perfectioni nostrae contrarium est. Id quod felicitati nostrae repugnat, impedit perfectionem nostram. Non dubium ergo est, quin habeamus ius cogendi alterum, nequid religionis causa agat, quod felicitati obstat. Religio, quæ felicitati hominum repugnat omnino falsâ est (per §. anteced.). Ad falsam religionem nemo obligatur (§. 10.) & quod consequens est, ad actiones falsæ religionis causa susceptas ius nullum habet. Quidquid igitur aliquis agendum suscipit contra felicitatem nostram, illud non nisi sub praetextu religionis agit. Idcirco habemus ius cogendi homines ne quid sub religionis praetextu faciant quod felicitati nostrae repugnat.

(a)

(a) WOLFFII Phil. Pract. Vniuers. P. I. §. 913.

(b) IDEM ibidem, P. I. §. 235.

§. XXXV.

Securitas, vt ostendimus (§. 29) ad nostri status perfectionem fa- Et securitatē
cit & quod consequens est, illud quod securitati contrarium est, no- contrarium
strae felicitati obstat. Qua de causa facile dilucet, nobis competere ius faciat.
cogendi nequis sub religionis praetextu faciat quod securitati nostrae
repugnat.

§. XXXVI.

Videntur ea quae modo diximus, minus consentire cum iis, quae Diluitur ob-
supra (§. 12. 16. & 18.) pro religione a coactione & imperio libera, iectio.
edidserimus. Sed velim cogitent Lectores aliud esse ad religionem ali-
quem cogere, aliud obstaro quo minus homo infra actus sub religionis
specie committat quod felicitati hominum atque securitati publicae de-
trimentum adferat. Ad religionem amplectendam atque in ea manen-
dam nemo cogi potest. Nihilominus tamen resistere licet iis quae ho-
mines infelices reddere possunt. Hac in re laudandi sunt Romani, qui
& si varias religiones admitterent, Bachanalia tamen in luco Deae *simi-*
lae vel vt Augustinus (a) vult *Stimulae* celebrari solita, in quibus *captae*
mentes velut furiatibus Stimulis ad omne scelus & ad omnem libidinem ac-
cendebantur, vinculis & capitali poena ex Scto vindicarunt & oppresse-
runt. (b) TIBERIVS Imperator, grauissime animaduertit in Sacer-
dotes ISIDIS sacra colentes, qui simplicitate Virginis abutentes *Mun-*
do iuueni, quo nihil immundius, sub specie commercii cum *Anube* Aegy-
ptiorum

ptiorum Deo facilitatem Stupri inferendi dederunt (c) summo Jure hoc fecit Imperator caeterum ad crudelitatem pronus. Furores *Anabaptisticos* sub Reformationis initio, quin Magistratus in *Germania Heluetia & Belgio* vi, armis carceribus & suppliciis iuste coercuerint & represserint, dubium non est. Idem dicendum est de motibus *Quackerorum* vel *Tremantium* in *Anglia* potissimum *Georgio Foxo* auctore excitatis quibus sedandis vim adhibitam esse constat. Mittimus iam reliquas animaduersiones in *Fanaticos homines* statutas, quae praeter rem nonnullis iusto duriores visae sunt.

- (a) De ciuitate Dei L. IV. C. XI. & XXI. Tom. VII. opp. ex edit. Antwerp.
- (b) LIVIUS Histor. L. XXXIX. vnde a C. IIX-XIX, Scutum illud exhibuit. RAPHAEL FABRETTI in Syntagm. Inscriptionum. p. 427. & reperitur apud LIVIUM ex Edit. CLERICI quae Lipsia e prodit. Videatur quoque VALERIUS MAXIMVS L. III. c. VI.
- (c) SVETONIVS in Tiberio Lib. III. c. 36. CHEVREAV Histoire du monde T. II. p. 132, seq.

CAPVT SECVNDVM,
DE
GENTIBVS LIBERIS EARVNDEMQUE IVRIBVS
GENERATIM SPECTATIS.

§. XXXVII.

Definitio
Gentis liberae.

Gentem liberam appellamus hominum multitudinem, certum terrarum tractum inhabitantium & sub Imperio ciuili, communis salutis causa coniunctorum. (a)

* (a) vide

(a) vide PER ILLUSTRIS L. B. JOHANNIS ADAMI DE IKSTATT
Elementa Juris Gentium, §. I.

§. XXXVIII.

Gens libera est societas quaedam. Gens libera est multitudo hominum communis salutis causa coniunctorum. (§. anteced.) Homines igitur illi communem quandam finem sibi praestiterunt. Status istiusmodi in quo plures finem aliquem communem obtinere conantur dicitur societas. (a) Idcirco dubium non est quin Gens libera societatem quandam constituat.

(a) §. I. Jur. socialis & Gentium HENRICI KOELERI.

§. XXXIX.

Cum integra societas, considerari possit tanquam persona singularis (a) consequens est, ut gens libera tanquam persona singularis considerari queat. Hoc ipsum non significatu physico, sed modo morali dici posse facile apparet: quia homines illi vnum tantum intellectum & vnicam voluntatem habere censentur. (b)

(a) §. 17. ibid.

(b) Conf. WOLFFIUS in Politica sermone vernaculo edita P. II. c. I. §. 220 seq. KUNHOLD, in Dissertat. de statu naturali rerum publicarum & IKSTATT I. c. (§. 4.)

§. XL.

Diximus gentem liberam constare ex hominibus sub imperio civili summo coniunctis (§. 37.) id circo non alii imperio civili subiecta

In statu libero constituta.

C

est.

est. Quae cum ita sint, *Gentes tanquam personae morales in statu naturali viuentes considerandae sunt.* (a)

(a) WOLFFII I. N. P. I. §. 124.

§. XLI.

Et in eam iura hominum in statu naturali constitutorum, conueniunt.

In Gentem liberam illa conueniant iura quae inter homines in statu naturali constitutos conueniunt. Gens libera consideranda est tanquam persona moralis in statu naturali constituta. (§. anteced.) Dantur vero Jura hominum in statu naturali constitutorum. (a) Eadem igitur iura in gentem liberam omnino conueniunt.

(a) vid. WOLFFII I. N. P. I. §. 125.

§. XLII.

Non obligatur Gens una vt actiones suas ad Gentes alterius iudicium attemperet.

Gentes non tenentur vt in iis actionibus quas suscipiunt, alterius gentis potius quam suum sequantur Iudicium. Gentes liberae iis fruuntur iuribus quae competunt hominibus in statu naturali. Status naturalis, qui idem est ac status originarius, gaudet libertate naturae. (a) Vi libertatis naturalis permittendum est vt vnusquisque in determinandis actionibus suis, potius suum quam alterius sequatur iudicium. (§. 15.) (b) Quod alteri permittendum est ad illud ipsum obligare non possumus. Quae de causa in statu naturali neminem obligare possumus, vt nostrum potius quam suum sequatur iudicium. Quo circa nec Gentes qui iisdem iuribus vtuntur, obligari possunt vt in actionibus determinandis suis alterius Gentes potius quam proprium sequantur Iudicium.

(a) vide WOLFFIUM I. c. §. 155.

(b) IDEM ibidem 156.

§. XLIII.

§. XLIII.

Suo igitur iudicio de actionibus quas instituunt, hoc est, conscientiae (a) suae relinquendae sunt gentes; nec obligantur alteri genti rationem suarum reddere actionum. Sed hæc conscientiae ipsarum relinquenda.

(a) Philos. Pract. Vniuers. WOLFFII P. I. §. 417.

§. XLIV.

Non est cur aliquis miretur quod genti attribuamus conscientiam. Nam cum ipsi intellectus attribuendus sit (§. 39.) nihil obstat quo minus quoque iudicium de actionibus earumque moralitate adscribamus. Hac in re vero consistit conscientia.

§. XLV.

Gentes obligantur ad perfectionem suam & aliarum Gentium promovendam. Gentes spectari debent tanquam personae morales (§. 39.) Actionum moralium hæc est regula obligans, vt perfectionem sui & aliarum promoueant. (a) Quare etiam Gentes obligantur ad perfectionem suam & aliarum Gentium promouendam. Si aliam demonstrationem desideras, en ecce! Ad regulam illam: Fac ea quae tuum & aliorum statum reddunt perfectum, & omitte quae illum imperfeciorem reddunt, nemo est vnus, qui actiones suas componere haud obligetur. (b) Qua de causa etiam homines in statu naturali obligantur ad eam observandam. Iam vero gentes liberae, tanquam homines in statu naturali viventes, spectantur. (§. 39.) Ideo & illae tenentur suam & aliarum gentium perfectionem promouere.

C 2

(a) Phi-

(a) Philos. moral. WOLFFII §. 12.

(b) WOLFFII Philos. Pract. Vniuers. P. I. §. 151. & 223.

§. XLVI.

Hoc ius cuiusvis populo libero attribuendum, Quoniam obligationi naturali respondet ius naturae, consequens est, vt populo cuiuslibet libero ius attribuendum sit ad suam & aliorum perfectionem promouendam (§. antec.)

§. XLVII.

Gentes obligantur ad officia humanitatis & necessitatis sibi & aliis praestanda. Gentes obligantur ad hoc, vt & aliarum gentium perfectionem procurent, (§. 45.) officium humanitatis est illud, quod alterius perfectionem pro fine praestitam habet. (a) Nobis igitur non videtur dubium, quin populi ad officia humanitatis sibi inuicem exhibenda obstricti teneantur. *Quod erat prius.* Officia necessitatis sunt illa, quibuscum obligatio perfecta coniungitur, vel quae a legibus perfectis praescribuntur. (b) Ad ea implenda omnes homines generatim & speciatim in statu naturali viuentes obligantur. Quoniam gentes liberae tanquam personae morales, inprimis in statu naturali degentes, spectandae sunt (§. 39.) illae omnino ad officia necessitatis obligantur. *Quod erat posterius.*

(a) vid. WOLFFII Jus Nat. P. I. §. 655.

(b) vid. §. 326. Jurisprudentiae Vniuers. DARIESI.

§. XLVIII.

Jus Gentium humanum, quid.

Jus humanum Gentium est Jus cum officiis humanitatis connexum.

§. XLIX.

§. XLIX.

Jus Gentium perfectum est Jus, quod cum officiis necessitatis co- Et perfe-
haeret. ctum quid?

§. L.

Datur Jus Gentium humanum & perfectum. Gentes ad officia hu- Probatur ex-
manitatis sibi inuicem praestanda obligantur (§. 47.) & obligatio ista a istentia vtri-
lege naturali originem trahit (§. 45.) id quod etiam ex definitione officii usque,
intelligitur. (a) Obligacioni naturali ius constanter respondere saepe
monuimus. Id circo cum officiis humanitatis Ius quoddam connexum
est. Illud ipsum modo ius Gentium humanum appellauimus. (§. 48.)
Constat igitur, dari Ius Gentium humanum. *Quod erat probandum.*
Gentes ad officia necessitatis obligantur. (§. 47.) Ex iis quae mem-
bro primo disputauimus, apparet, cum officiis ius naturale coniun-
ctum esse. Ad officia necessitatis seruanda gentes obligantur, vt quam
maxime. (§. 47.) Datur igitur ius quoddam, quod arctissima co-
gnatione cum officiis necessitatis cohaeret. Illi iuri nomen Iuris Gen-
tium perfecti indidimus. (§. 49.) *Quam ob causam dari Ius Gen-
tium perfectum planum sit.*

(a) §. 224, P. I. Philos. Pract. Vniuers. WOLFFII.

§. LI.

Officium humanitatis eminens, est officium humanitatis, quo non Definitio of-
nisi cum onere fungimur. ficium humani-
tatis emi-
nentis.

C 3

§. LII.

§. LII.

¶ vulgaris. *Officium humanitatis vulgare*, est officium humanitatis, quo sine onere defungimur. (a.)

(a) Distinctionem istam debemus III, de Iekstarr, conf, Ius Gentium ipsius Lib. II. c. I, v. 9.

§. LIII.

Officiis humanitatis, tam vulgaribus, quam eminentibus copulatae sunt gentes. A genere ad speciem valere consequentiam exploratae veritatis est. Iam vero gentes copulatae sunt officii humanitatis. (§. 47.) quae genus constituunt officiorum humanitatis eminentium & vulgarium. (§. 51. & 52.) Quare gentes officii humanitatis, tam vulgaribus, quam eminentibus copulatae sunt. De vulgaribus humanitatis officii non est, cur multum laboremus. De officii humanitatis eminentibus fortasse aliquis addubitet. Sed ille, velim, cogitet, nos per legem naturalem, qua duce ad perficiendum statum aliorum obligamur, eo obstringi, ut aliquid de nostro demamus, & nihil lucri sperantes in alios conferamus, quod inde dilucet, quoniam ad liberalitatem, eleemosynas, officiositatem & officia charitatis tenemur. Natura igitur ad officia humanitatis eminentia homines obligantur. Cum par sit ratio gentium atque hominum singulorum (§. 39.) Probatu proclive est, gentes quoque ad officia humanitatis eminentia sibi inuicem praestanda obstringi.

§. LIV.

Non existit
laesio gentis
subtrahendo
officia huma-
nitatis.

Gens gentem non laedit denegando officia humanitatis, siue illa vulgaria, siue eminentia sint. Laesio est actio positiva, qua quis aliquid
contra

contra perfectionem status alterius suscipit. (a) Tam vero is, qui denegat officium humanitatis nihil suscipit aduersus perfectionem status alterius, sed ipsius actio modo est priuatiua, utpote quae in nihil agendo consistit. Quamobrem gens gentem non laedit denegando officia humanitatis. Etenim gentes paria cum hominibus iura habent, (§. 39.) Quoniam officia humanitatis, tam vulgaria, quam eminentia sub genere officiorum humanitatis continentur. (§. 53.) Id circo gens gentem non laedit denegando officia humanitatis, siue illa vulgaria siue eminentia sint.

(a) §. 669. I. N. P. I. WOLFFII.

§. LV.

Quemadmodum vero ius petendi ab altero officia humanitatis ius perfectum est (a), quando illud quod petit sibi praestare nequit, ita probatum procliuè est, ius gentis petendi ab altera gente officia humanitatis perfectum esse. Ideo etiam cogere gens gentem potest, ut permittat, quod ab ipsa officia humanitatis tam vulgaria, quam eminentia petat. (§. 53.)

(a) §. 904. WOLFFII I. N.

§. LVI.

Cum vero ius imperfectum sit, quod pendet a iudicio alterius (a) Sed non ad consentaneum est, ut ius nullum habeant homines, cogendi alios, quo cogendum ut illa praestentur. petitioni suae faciant satis. Par gentium est ratio. (§. 39.) Non igitur habent gentes ius cogendi alias, ut iuri, ab ipsis petendi officia humanitatis respondeant.

(a) WOLF-

(a) WOLFFII I. N. §. 906. P. I.

§. LVII.

Laesio gentis
intuitu offi-
ciorum hu-
manitatis.

*Gens gentem laedit, quae impedit, quo minus ipsi officia humanita-
tis praesentur, aut obstat quo minus illa istiusmodi aliis praestet.* Gen-
tes obligantur, ut sibi inuicem officia humanitatis exhibeant. (§. 46.)
Ad quod datur obligatio, illud est perfectio quaedam. Qui alterum
impedit, quo minus perfectionem aliquam consequi possit, illum lae-
dit. (a) Hoc ipsum quod inter homines locum habet in gentes quoque
conuenit. Id circo gens gentem laedit, quae impedit quo minus ipsi
officia humanitatis praesentur. *Quod erat prius.* Qui nos impedit, quo
minus alteri officia humanitatis praestare possimus, is nos laedit. (b) In
gentem omnia iura conueniunt, quae in homines cadunt. Ergo gens
gentem laedit, quae impedit illam, quo minus aliis officia humanitatis
praestare possit. *Quod erat posterius.*

(a) §. 673. WOLFFII Jur. Nat. p. I.

(b) §. 681. WOLFFII I. N. p. I.

§. LVIII.

Quomodo
gens quae-
dam praete-
rea laedatur.

*Gens laedit alteram gentem, quae obstat felicitati ipsius, aut impe-
dit, quo minus ab aliqua imperfectione liberetur, aut prius aliqua perfe-
ctione eam, siue ipsa siue per alios, aut id agit, siue per se, siue per a-
lios, ut illa incidat in mala quaedam.* Qui obstat inter homines, quo
minus alter ad felicitatem suam perueniat, eum laedit. (a) Idem dicen-
dum de eo, qui impedit, quo minus ab aliquo, imperfectione liberetur
alter.

alter. (b) Eadem ratione res se habet, si quis alterum priuat aliqua perfectione, siue ipse id faciat, siue per alios. (c) Nec non laedit alterum, qui id agit siue ipse, siue per alios, vt ille incidat in mala quaedam. (d) Cum eadem sit ratio gentium atque singulorum hominum, propositionis veritas facile constat.

(a) §. 678. WOLFFII I. c.

(b) §. 690. ibid.

(c) §. 691. ibid.

(d) §. 693. c. 1.

(§. LIX.)

Quemadmodum homini competit ius perfectum non patiendi, vt ^{Habet ius lationem non} alius ipsum laedat, (a) *ita genti quoque idem ius attribuendum, & quod ferendi.* ^{ferendi.} *consequens est, illa habet ius non patiendi, vt alia gens obstet, quo minus ipsi officia humanitatis praesentur, vel illa aliis praestet, (§57.) vel felicitati ipsius contraria faciat, aut impediat, quo minus ab imperfectione quadam liberetur, aut se priuet, vel ipsa uel per alios perfectione quadam, aut siue ipsa siue per alios id agat, vt in mala quaedam incidat.* (Santec.)

(a) §. 913. ibid.

§. LX.

Cum homini propter illud ius comperat, ius se defendendi, (a) ^{Sed se contra} immo puniendi, (b) ^{eam defendendi & puniendi.} obscurum non est, genti quoque tribuendum esse *ius se defendendi aduersus gentem, quae dicta ratione ipsam laesit, nec niendi, non puniendi eam.*

(a) §. 973. ibid.

(b) §. 1061. c. 1.

D

§. LXI.

§. LXI.

Inde ius belli
defensui &
punitiui ori-
tur.

Ex illo iure existit ius belli (a) tam defensui, quam punitiui: Hoc ipsum simili ratione genti adscribendum esse nihil habet dubitationis, (b)

(a) § 1004. c. 1.

(b) Conf. ICKSTATT qui in Elementis I. G. de belli defensui L. IV. c. V. 335. punitiui iustitia L. IV. c. VII. p. 353. seq. edisseruit.

CAPVT TERTIVM.

DE

HABITV RELIGIONIS AD GENTES
LIBERAS.

§. LXII.

Habitus
quid?

Per *habitus* generatim intelligimus relationem vel respectum quandam; hic vero *speciatim* designamus relationem istam quoad ius inter gentes intuitu religionis. Idem igitur est atque illud, quod iustum est circa religionem inter gentes.

§. LXIII.

Obligatio
gentium ad
religionem.

Gentes ad religionem tam internam, quam externam obligantur. Gentes tanquam personae morales spectantur. (§. 38.) Omnibus & singulis hominibus incumbit obligatio ad religionem. (§. 31.) Et quidem tam internam, quam externam. (§. 7.) Fieri igitur non potest, ut gentes ab ista obligatione immunes sint.

§. LXIV.

§. LXIV.

Gentes Dei cognitione imbuendae sunt. Omnibus & singulis homi-
 uibus hoc praescriptum datum est, vt Dei cognitionem quaerant. (§. 8.) Et Dei cognitionem.
 Ad ea gentes quoque obligantur, quae personas morales repraesentant,
 ad quae homines omnes & singuli obligantur. Gentes igitur Dei co-
 gnitione imbuendae sunt.

§. LXV.

Non nisi cognitio viua nos ad actiones determinat. Religio ve-
 ro consistit in actionibus Dei causa susceptis. (§. 1.) Inprimis vi-
 vana. Opera igitur dan-
 da est, vt gentes cognitione Dei viua imbuantur.

§. LXVI.

Gentes obstringuntur iure naturali ad religionem veram quaerendam. Arque ad re-
 ligionem ve-
 ram.
 Iure naturali homines obligantur ad cognitionem Dei veram, non fal-
 sam, (§. 9.) nec non ad religionem veram. Cum par sit ratio Gentium
 atque hominum, per ante demonstrata: cognitu facile est, gentes iu-
 re naturae ad religionem veram quaerendam teneri.

§. LXVII.

Haud par est Gentem in Dei ignoratione versantem religioni cuidam
adiungi. Nemo qui Deum ignorat religioni adiungi debet. (§. 11.) Gentem De-
 um ignoran-
 tem religioni
 adiungere
 non debe-
 mus.
 Multo minus igitur par est, integram Gentem in Dei ignoratione versan-
 tem, religioni cuidam adiungi.

D :

Non

Non igitur ab re subitae religionum mutationes, totius cuiusdam Gentis, de iure suspectae videntur; qualis illa fortasse fuit, quae auctore Clodouico Rege inter Francos in Gallia accidit qui Christianismum amplexi sunt. Qua de re Gregorius Turonensis (a.) in hunc modum exposuit. *At ille inquit (ad Remigium Remensem Episcopum) libenter te, sanctissime pater, audiam, sed restat vnun, quod populus qui me sequitur non patitur relinquere Deos suos; sed vado & loquor eis, iuxta verbum tuum. Conueniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur, praecurrente potentia Dei, omnis populus acclamauit. Mortales Deos abigimus pie Rex, & Deum, quem Remigius praedicat immortalem, sequi parati sumus.* Verendum quoque est ne praecipitanter agant, qui terram & mare peragunt, vt adfiscant homines ad religionem Christianam, de quibus memini legere, illos paucis formulis traditis, in Ecclesiam suam, conuersos vt vocant, recipere solitos esse.

(a) Lib. II. c. XXXI. Histor. Francic. Adde AVITVM VIENNENSEM in Epist. ad CLODOVICVM.

§. LXVII.

Gens aliam
Gentem ad
religionem
cogere non
potest.

Gentem liberam ad religionem suae internam, suae externam, vel vt in religione semel electa permaneat, eidemque per omnia consentiat, ab altera Gente cogi minus par est. Ad religionem neque internam neque externam cogere hominem licet. (§. 12.) Id circo etiam hominem vi adigere non possumus, vt in religione electa permaneat, eidemque per omnia consentiat. (§. 13.) Quae cum ita sint, nec par est, vt gens libera personam moralem repraesentans, ad religionem suae internam, suae externam

ternam amplectendam, vel ad hoc vt in religione femel electa permaneat, eidemque per omnia consentiat cogatur. *Quod erat probandum.*

§. LXXIX.

Si verum est, quod L. B. DEICKSTATT (a) perhibet, *status J. R. G.* Ideo nec *status I. R. G.* multis negotiis, quae aut inter se aut cum gentibus exteris peragenda *Protestantes;* occurrunt iure gentium vtuntur, & in his pasibus a notione *Gentium* *propter religionem iure* prorsus excludendi non sunt, apparet facile quo iure *CAROLVS V.* Imperator, *FERDINANDVS* Rex Romanorum, & *ORDINES CATHOLICI,* *STATVS PROTESTANTES* ad retinendam religionem Pontificiam, & vt illi per omnia consentiant cogere potuerint. (b) Ne quid dicam de conatibus *FERDINANDI II.* & bello tricennali, Germaniae nostrae maximam stragem afferentibus. *vexati sunt.*

(a) L. I. c. 1. Elem. Iur. Gent.

(b) Hac de re legi merentur quae habet *SLEIDANVS* L. XVII. p. 493.

§. LXX.

Quoniam Gentes non possunt cogi, vt patiantur perfectionem suam ab alia promoueri, (§. 39.) & religio perfectio est, sequitur *gentes* *Non tenentur Gentes pati vt religio ipsorum emendetur.* *cogi non posse vt apud ipsos religionis emendatio procuretur.*

§. LXXI.

Gentes ad religionem tam naturalem quam reuelatam obstringuntur. *Obligantur Gentes ad naturalem & reuelatam religionem.* *Omnes homines constricti sunt vinculo religionis naturalis & reuelatae.* (§. 22.) Probata vero similitudine Gentium cum personis moralibus ex-

tra statum civilem viuentibus (§. 33.) probatum simul est Gentes quoque ad religionem naturalem & reuelatam obligari.

§. LXXII.

Sed ad neutram cogi possunt.

Cum religionis in genere Gentes coactionis nesciae, (§. 67.) fieri non potest vt in specie ad naturalem & reuelatam religionem, Gens alteram Gentem cogat vel vi adigat vt in vtraque vel alterutra religione semel electa permaneat atque eidem per omnia consentiat.

§. LXXIII.

Genti ius non datur ex pacto in alterius gentis religionem.

Ex pacto Gens in religionem alterius Gentis ius acquirere non potest.
Religio ex iis rebus est, de quibus homines pacisci non possunt. (§. 25.)
Nemo igitur ex pacto ius in alterius religionem nancisci potest. Proinde nec gens ex pacto ius in religionem alterius gentis acquirere potest.

§. LXXIV.

Dissensus in religione non est laesio alterius gentis.

Dissidium gentis in religione pro laesione alterius gentis ne reputetur.
Dissensus in religione non est laesio alterius. (§. 27.) Ideo nec Gens alteram laedit Gentem qui ab ea dissidet. Dissidium igitur Gentis in religione pro laesione ne reputetur.

§. LXXV.

Nec belli causa iustificata.

Dissensus vnus Gentis in religione non est causa belli iustificata aduersus alteram Gentem. Dissensus in genere Gentis vnus & in specie in religione, pro laesione alterius Gentis reputandus non est (§. anteced.) Sola laesio est causa vnica & iustificata Belli. (a) Idcirco dissensus in religione non est Belli causa iustificata, aduersus aliam gentem suscipiendi.

(a) HENR. KOELER I, N. & G. §. 262.

§. LXXVI.

§. LXXVI.

Inter Idolorum cultores vix ac ne vix quidem propter religionis ^{Applicantur} ^{quae diximus} ^{ad facta.} diffidium bella exstiterunt. Si ab ÆGYPTIIS apud ÆGYPTIOS dis-
 cefferis, populi sinebant reliquos suo cultu diuino vti. (a) Utinam
 Christiani, quorum religio, si qua alia, pacem suadet, illis paria fece-
 rint atque idem senserint. Hoc si fecissent, fidem non habuissent PE-
 TRO EREMITAE, homini fanatico & VRBANO II. pontifici Roma-
 no, bello contra Saracenos suscipiendo religionis diuersitatem & imma-
 nitatem praetendentibus. (b) Hinc iudicium ferri potest, quo iure HEN-
 RICVS II. Anglorum Rex ab HADRIANO IV. A. c. c. l. i. v. petere
 potuerit, *vt sibi liceret Hiberniae insulam hostiliter intrare & terram*
subiungere atque homines illos bestiales ad fidem & viam veritatis reduce-
re, extirpatis ibi plantariis vitiorum (c), & summus ille pontifex facul-
 tatem istam solenni diplomate dato concesserit. (d) Reprehendi igitur
 & derideri merentur, qui iustitiam belli Hispanorum aduersus America-
 nos gesti ruinoso huic fundamento superstruere conati sunt, quod ma-
 le de DEO senserint. (e)

- (a) Vid. LAVR. PIGNORIVS in Expositione mensae Isiacae pag. 41. seq.
 vbi refert ex IOSEPHO, DIODORO SICVLO, PLVTARCHO & aliis
 auctoribus bella religionis causa suscepta.
- (b) vid. IOH. ALBERT. FABRICIVS in Luce Euangelii orbi vniuerso exo-
 riante, c. XXX. & WILLERMVS Tyrenf. Lib. I. c. 12. 14. & 15.
- (c) vid. MATTHAEVS Paris. ad A. 1155.
- (d) Apud RYMERVM in Act. publ. Anglic. T. I. p. 15.
- (e) vid. FRANCISCVS VICTOR in Relectionibus & DE LAS CASAS in
 Narrat. excidii Indiarum p. 107. qui eos confutauerunt.

§. LXXVII.

§. LXXVII.

Obligatio ad
religionis
propagatio-
nem ostendi-
tur.

Gentes ad promouendam religionem tam naturalem quam reuelatam veram apud alias gentes tenentur. Gentium ius postulat, vt de perfectione alterius Gentis in melius provehenda Gens laboret. (§. 44.) Dubium non est, quin religio naturalis & reuelata vera ad perfectionem hominum & Gentium spectet, vtpote sine qua nulla daretur ad eam obligatio. Quamobrem Gentes ad promouendam, apud aliam Gentem, religionem, tam naturalem, quam reuelatam tenentur. Id ipsum inde quoque colligi potest, quod demonsttrauimus (§. 29.) homines obligari, vt & alios ad religionem veram quasi manu ducant.

§. LXXVIII.

Non datur
tamen ius
cogendi.

Ex iis, quae supra diximus (§. 30.) perspicuum est, gentes non perfecte obligari posse, vt patiantur apud ipsas religionem tam naturalem, quam reuelatam veram introduci.

§. LXXIX.

Id quod ad
Iaponenses
applicatur.

Hinc ad intelligendum facile est, *Japonenses*, qui religioni Christianae omnem aditum praecluserunt, (a) cogi non posse, vt patiantur apud illos eam introduci.

(a) Vid. Histoire du Japon par ENGELBERT KAEMPFER T. II, p. 57. & in Append. p. 68.

§. LXXX.

Studium pro-
mouendi re-
ligionem ve-

Studium, quod Gentes adhibent in promouenda religione vera apud alias Gentes, ad officia humanitatis pertinet. Studium, quod Gentes in reli-

religione vera apud alias Gentes promouenda adhibent, consistit in iis ^{nam ad officia} actionibus, quae ad perfectionem ipsarum faciunt. Officia humanitatis ^{humanitatis} supra nominauimus, aliis assentientibus, (§. 46.) ea, quibus aliorum ^{facit.} status perficitur. Qua de re illud ad officia humanitatis spectat.

§. LXXXI.

Est vero ius humanum Gentium, quod cum officiis humanitatis ^{Illud iuri hu-} ^{mano Gen-} ^{tium est con-} ^{gruum.} ^{nectum est.} (§. 47.) Illius existentiam demonstrauimus. (§. 49.) Quibus de causis contendimus, *iure humano Gentium licere alias gentes* *vera religione imbuere.* Nulla tamen est laesio Gentis, quando hocce officium non praestatur. (§. 53.)

§. LXXXII.

Datur ius mittendi Missionarios, illudque pendet ab officiis humanita- ^{Huc spectat} ^{ius mittendi} ^{Missionarios.} *eis eminentibus.* Missionarios vocamus Doctores in hunc finem missos, ^{vt gentem aliam vera religione imbuant.} Licet vero iure humano Gentium alias gentes religione vera imbuere. (§. 80.) Qui habet ius ad finem, illi quoque ius ad media abiudicandum non est. (a) Competitur Gentibus ius mittendi Missionarios ad alias Gentes. Studium, quod Gentes in promouenda religione vera adhibent, ad officia humanitatis referendum est. (§. 79.) Ius igitur istud mittendi Missionarios ad alias Gentes, ab officiis humanitatis pendet. Hoc ipsum vero cum onere coniunctum esse, tam Gentis mittentis, quam missi, dubitatione omnimoda caret. Si vero quis addubitare velit, cogitet impensas ad iter instituum, libros, in quibus verae religionis principia continentur & ad alia, taedia in linguis peregrinis addiscendis devoranda, labores institutionis,

E

stitutionis,

stitutionis, mala, quibuscum homini aduenae conflictandum est & bene multa alia, atque ascendat spero in sententiam nostram, ius illud pendere ab officiis humanitatis Gentis eminentibus.

(a) Vid. WOLFFII Ontol. §. 973, collato §. 8. Comment. nostrae.

§. LXXXIII.

Ius Missionarios admittendi ab iis gentibus ad quas mittuntur, dependet.

Ius admittendi Missionarios est penes Gentem, ad quam mittuntur.
Quandoquidem ius mittendi Missionarios ab officiis humanitatis pendet, (§. antec.) & officium humanitatis sit illud, quo perfectio alterius promouetur, atque Gens non tenetur pati, ut ipsius perfectio promoueatur; ita negari non potest, Genti ius competere recusandi, quo minus Missionariū apud eam inueniant, quo pedem figant.

§. LXXXIV.

Et quod alia media,

Idem dicendum esse constat *de aliis instrumentis, quibus religio etiam vera propagari potest*, v. c. libris religionem etiam veram contententibus, seminariis, ut vocant, in quibus instituuntur, iuuenes imprimis indigenae gentis ad religionem propagandam & Emisariis, qui eandem promouere satagunt. Ex eodem fundamento perspicitur, penes gentem, *ad quam instituuntur Missionarii, esse ius restringendi libertatem illis semel concessam.*

§. LXXXV.

Tollitur offensio dictorum.

Ex dictis concludere possumus de iis, quae Iesuitarum potestatum causa, in amplissimo SINENSIVM regno ante aliquot annos definitae

finitae sunt. (a) Sed caue, putes, nos propterea approbatores existere eorum, quae IAPONENSES, iuxta (§. 78.) & quos modo diximus SINESE sancierunt. Aliud enim est, quod ius perfectum siue requirit, siue permittit, aliud est quod ab hominibus & gentibus fieri debet. Ius perfectum homines a peccatis immunes non praestat.

(a) De quibus exponunt Lettres edifiantes des Misfions étrangères.

§. LXXXVI.

*Si qua gens impedit, ut altera ab errore in religione liberetur, & Quomodo
eam priuet religione vera, vel illi agat, ut in falsam incidat, siue ipsa laedatur gens
siue per alios faciat, laedit illam, pariter atque istam gentem laedit, quae incuitur reli-
giois.* eo enititur, ut haec euitentur. Si gens quaedam impedimento est, ut ab errore liberetur, laedit illam. (§. 57.) Illud ipsum imprimis affirmandum de errore in religione. Qui aliquem vera religione priuat, ipsum perfectione quadam priuat. Gens laedit gentem aliam, si eam priuat perfectione quadam, (§. 57.) Id circo gens alteram gentem laedit, quae ipsam vera religione priuat. Qui id agit, ut alter falsa religione imbuatur, ille facit, ut alter in malum incidat. Iam vero gens gentem laedit, quae id agit, siue ipsa, siue per alios, ut in mala incidat. Ergo gens alteram gentem laedit, si id agat, ut illa falsa religione imbuatur. Ad officia humanitatis hoc spectat, si quis operam dat, ut quis ab errore liberetur, vera religione non priuetur & falsa haud imbuatur. Nam isto studio perfectio alterius promouetur. Laedit gens aliam gentem, quae ipsi obstat, quo minus officia humanitatis alteri genti praestare queat.

E 2

§. LXXXVII.

§. LXXXVII.

Ex iis, quae supra disputauimus (§. 60.) constat, genti propterea ius belli defensionis & punitiui attribuendum esse.

§. LXXXVIII.

Hinc plura confectaria deduci possunt, v. c. de Missionariis non impediendis, de feminariis in detrimentum & praeiudicium verae religionis non instituendis, & quae sunt alia huius generis.

§. LXXXIX.

Obligatio
gentium ad
profligandas
sectas in reli-
gione.

Gentes obligantur coniunctis viribus Gentilismum, Atheismum, Deismum & superstitionem & Fanaticismum profligare. Gentes ad religionem veram promouendam apud alias gentes obstrictae sunt. (§. 76.) *Atheismus* consistit in negatione existentiae Dei. (a) Qui Deum esse negat, quod is a Deo atque ipsius operibus motiua ad actiones suas haud desumere possit, certum est. Quocirca Atheismus tollit omnem religionem. (§. 1.) De eo igitur extirpando gentes coniunctis viribus laborare obligati sunt. *Quod erat primum.* *Deismus* in negatione prouidentiae summi Numinis consistit, concessa eius existentia, (b) per illum quoque tollitur omnis religio. (c) Cum igitur gentes ad religionem promouendam obligentur (§. 76.) consequens est, vt vires coniungere debeant ad tollendum Deismum. *Quod erat alterum.* *Gentilismus* est error de vniuersitatis a pluribus Diis dependentia, siue quoad gubernationem, siue quoad existentiam. (d) Ex principiis rationis eius falsitas non solum ostendi potest, sed & hoc quod in Deum iniurius sit.

Gen-

Gentium officium est, studere religionis verae propagationi. (§. 76.) Ergo Gentilismo profligando dare operam debent. *Quod erat tertium, Superstitionem* dicimus promittitudinem animi, rebus vim diuinam attribuendi, quam manifesto non habent, nec habere possunt. Hoc ipsum verae religioni detrimentum asserre, nemo non peruidet. Accedit quod superstitio multa damna societati humana inferre soleat. Quoniam gentes de vera religione & perfectione aliarum gentium promouenda laborare tenentur (§. 76.) obscurum non est ipsis operam dandam esse, vt superstitio deleatur. *Quod erat quartum, Fanaticismus* consistit in falsa opinione de inspiratione diuina. Pugnat igitur ille cum vera religione reuelata. (§. 21.) Quantas strages ille edere possit, vel exemplis belli, vt vocarunt, *sacri & rustici* comprobari potest. Studium igitur Gentium promouendi perfectionem (§. 44.) & religionem veram & reuelatam eas excitare debet, vt coniunctis viribus Fanaticismum reprimant. *Quod erat quintum.*

(a) vid. Viri summe reuerendi RIBOVII Instit. Theol. dogmat. p. I. §. 15.

(b) vid. Laudati RIBOVII Instit. Theol. dogmat. §. 38.

(c) vid. WOLFFII Theol. nat. p. II. §. 564.

(d) Ribovii Instit. Theol. dogm. §. 59.

§. XC.

Eniti gentes eo debent, vt tollatur dissensus in religione inter gentes. Gentes dis-
Religio vel naturalis vel reuelata est. (§. 20. & 21.) Religio naturalis ^{senfus in re-}
non nisi vnica & vera est. Demonstratur enim illa (§. 22. membr. 1.) ^{ligione vt}
Quicquid demonstratur, illius oppositum falsum est. Religionem reue- ^{tollatur cura-}
^{re debent,}

latam si species, illa reuelationi diuinæ superstruitur. Deum secum pugnare non posse & sibi contradicere exploratæ veritatis est. Ideo non nisi vnica est religio reuelata. Obligantur vero gentes ad religionem veram, tam naturalem, quam reuelatam quaerendam & promouendam. (§. 76.) Huc accedit, quod religionis diuersitas, etsi læsio non sit, (§. 27.) fontem læsionis aperiat, qua de causâ probatum dedimus, hominibus operam dandam esse, vt ad consensum in religione perueniant. (§. 31.) Idem de gentibus affirmandum esse, facile constat.

§. XCI.

Quod tamen minime ad omnes partes religionis extendendum ve nempe in iis conueniant.

Hoc tamen non videtur eo extendendum esse, vt in omnibus & singulis partibus religionis inter se conueniant. Ritus, caerimonie & talia ab arbitrio hominum pendent & salua veritate & vnitae religionis diuersa esse queunt. Fieri etiam non potest, quæ hominum est imbecillitas, vt omnes per omnia religioni consentiant. Frustraneus autem est labor, qui impenditur in consensum obtentu impossibilem. Theologi nos docent, distinctionem inter articulos fidei fundamentales & minus fundamentales non destitui fundamento. Quidni igitur feramus gentes in necessariis haud a nobis dissentientes. Pro medio efficacissimo vniformitatis fidei inter gentes formandæ ac introducendæ sæpius laudatus ICKSTATT^(a) habet agnitionem *supremi capitis hierarchici* atque sibi & aliis persuadere conatur, *gentes, populosque ad agnoscendum caput aliquod vniuersale Ecclesiae, eidemque in causis fidei sese submitrendum obstrictos esse.* Sed vereor, vt haec sententia multos approbatores inuentura sit. Liceat enim mihi summa cum ratione huic opinioni obuertere, gentes de religione

ligione sua pacifici non posse & quod consequens, se non submittere capituli istiusmodi hierarchico vniuersali. Non tangam rationes, quas theologo huic consilio vel scito opponent.

(a) In Elementis Juris Gent. L. II. c. II. §. 18. p. 62.

§. XCII.

Religio non dat ius disponendi de regnis & imperiis. Religio consistit in modo determinato Deum colendi (§. 1.) Cum illo negotio regna & imperia & ius de illis disponendi nullo necessario nexu cohaerent. Nec religio reuelata, quam Christiani pro vera agnoscunt, quicquam habet, quod huic iuri stabilitatem conciliet. Ipse seruator, quem statorem religionis Christianae veneramus, confessus est Joh. XIIX. v. 3. *Regnum suum huius mundi non esse.* Idcirco tam verum quam verissimum est, religionem non dare ius disponendi de regnis & imperiis.

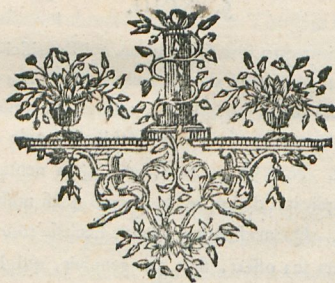
§. XCIII.

Viderint igitur quo iure se tueantur, qui Pontifici Romano istiusmodi ius attribuunt. Dixit ea de re perillustri BOEHMERVS (a) & nobis copiam dicendi subministravit, si longiores esse vellemus. Sed quia cancelli, quibus nos circumscriptimus, prohibent, ne de ea, vt de re tota plura adferamus. Non possumus tamen, quin mentem huius Viri, quam vberius explicauit de hac re, in speculo quasi nostris meditationibus adiungamus. Quae admodum nempe Ecclesia romana, vt pia scilicet, mater vbera sua offert, filiis suis genuinis, qui humillimo obsequio eam prosequuntur, ac in eos regna, principatus terrasque infidelium

lium transfert; ita, contra, immorigerorum regna & terras iridem in sua manu habet, de iis disponit, atque auferendo ea contumacibus noua liberalitatis specimina erga fideles edit. Hac lingua loquitur sedes romana. Verum, vt cum eodem Viro Perillustri claudamus, quae protestantium de hoc furo & laruata pietate sit sententia, hic non addamus multis, cum constet, nos gratias Deo agere, quod nos a pie matris iugo liberauerit, nobisque aperuerit oculos, vt nuditatem huius matris admodum deprauatae limpidissimis perspicere oculis, & gratias eiusdem putatius repudiare queamus.

(a) In Dissert. praelimin. T. IV. Juri Ecclesiast. protestant. praemissa p. 66-76.

F I N I S.

LIJ²⁰
r,2

ULB Halle
007 018 509

3

COMMENTATIO ACADEMICA
 DE
 HABITV RELIGIONIS
 AD GENTES
 AVCTORE
 D. PHILIPPO CAROLO
 L. B. DE KNIGGE

S. R. I. EQVITE
 DOMINO IN BREDENBECK, PATTENSEN,
 LEVESTE ET THALE.

GOTTINGAE
 TYPIS JOANNIS PETRI SCHMIDII
 MDCCXLVII.

